

"Bättre journalistik med större fokus på frågan varför"

DEBATT Journalistiken nedvärderar svaret på frågan "varför?" och fokuserar på den personliga berättelsen i stället för samhällstrenden. Den enkla medielogiken rymmer bara tre roller: hjälten, förövaren och offret, skriver Oskar Brandt, själv journalist.

När jag studerade journalistik på JMG vid Göteborgs universitet fick jag lära mig att i möjligaste mån inte besvara frågan "varför?" i mina artiklar och reportage. Orsaken var att "varför" var så oklart. Men svaret på frågan berättar ofta om att det finns socio-ekonomiska och/eller strukturella orsaker bakom samhällsproblemen. Att inte berätta om de dagliga händelsernas strukturella orsaker ger en alltför förenklad bild.

Samhällsproblem inte lika intressanta

På journalistutbildningen fick vi lära oss att abstrakta fenomen som hemlösheten eller friskolereformen är ointressanta och svåra att ta till sig. Det är bättre att berätta om en stackars person som är hemlös. Hur fel detta kan bli framgår till exempel av det [Uppdrag granskning](#) där den grävande reportern lät enskilda rektorer stå vid skampålen och betonade skolchefernas personliga ansvar för att prioritera friska, vita medel- och överklasselever framför andra mer utsatta sökande med större behov.

Hade journalisten varit mer intresserad av att besvara frågan *varför?* och beskriva strukturella orsakssamband hade tittaren i högre grad förstått att dessa rektorer inte var personligen ansvariga för ett friskolesystem som bygger på värdet av att segregera friska, starka elever från mer utsatta.

Endast en vinkel i varje text är ett annat journalistiskt mantra. Då blir resultatet färre reportage med en helhetssyn på samhället. En-vinkel-åt-gången-journalistiken uppfostrar läsarna att tro att saker och ting inte hänger ihop. Men ofta finns det samband och orsaker mellan många, skilda fenomen.

Journalistiken prioriterar värdena "nytt" och "ovanligt". Positiva strukturer som fungerar konstruktivt platsar inte in i den bilden. Inte konstigt att nyheter ofta upplevs som "negativa". Kanske bidrar mängden katastrofjournalistik till att så många människor dras till missnöjesrörelser eller får psykisk ohälsa?

Vi fick inte lära oss att skriva moralistiska panikrubriker. Men med dagens alla varianter på rubriken "nakenchock" till exempel ser vi att denna trend finns. Rubriksättare styr oss sannolikt mot moralkonservativa samhällsvärderingar.

Förenklade roller

Individfokuset skapar också en berättelse där det i stort sett bara finns tre roller – hjälten, förövaren och offret. I själva verket har väl de flesta människor drag av alla tre karaktärerna.

Den journalistiska regeln att alltid låta två experter med motsatta åsikter i en viss fråga komma till tals kan ge en bild av att vetenskapen är oenig där den i själva verket inte alls är oenig, till exempel i miljöfrågan.

Därutöver fanns och finns det kanske fortfarande, ett ideal om att journalisten inte ska uttala sig som expert i den egna artikeln. Men det ger bara en falsk objektivitet att låta intervjupersonen vara experten. Det kan ju hända att den skrivande journalisten är mer insatt i en viss fråga. Experter är inte nödvändigtvis mer ett verklighetens facit än en insatt journalist själv.

Makten har rätt

På 90-talet skrev historikern **Keith Jenkins** att verkligheten saknar ett objektivt facit som inte behöver tolkas och som är skrivet av verkligheten själv. Det innebär att även om ett sådant facit fanns, skulle vårt behov av tolkning hindra oss från att få en objektiv uppfattning om dess betydelse. Vi försöker vara vetenskapliga genom att använda trovärdiga och oberoende källor, men utan ett absolut facit kan vi inte helt hänvisa till verkligheten. Därför följer journalister och media vanligtvis den rådande berättelsen för att närma sig sanningen.

Denna brukar vara samstämmig med den aktuella maktens berättelse. Att detta kan leda till vansklig journalistik torde vara uppenbart. Ett aktuellt exempel är den bristande källkritiken i rapporteringen kring den nya tidens frihandelsavtal så kallade ISDS-avtal (*Investor State Dispute Settlement*) som TTIP, (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*). Många som satt sig in i dessa avtal ser att de verkar innehålla stora risker för välfärden, miljön och demokratin. Dessa avtal bygger på premisser av typen att ingen ny lag i ett land med sådant avtal får minska utländska investerares möjlighet till ökad vinst.

En av journalistikens ursprungliga uppgifter var, och borde fortsatt vara, att granska makten, men nu verkar den mest ha till uppgift att istället lägga ansvaret för samhällsproblemen på individen.

Text: Oskar Brandt, journalist och fil mag i historia

Bild: Pixabay Mohamed_hassan